

NIEUWSBRIEF PADDESTOELENWERKGROEP DRENTHE

NUMMER 18

AUGUSTUS 2017

Redactie: Eef Arnolds
Holthe 21
9411 TN Beilen
eefarnolds@hetnet.nl

INHOUD

Weer of geen weer – <i>Eef Arnolds</i>	2
Activiteiten van de Paddenstoelenwerkgroep Drenthe in 2017	3
De excursies van de PWD in 2016 – <i>Eef Arnolds, Rob Chrispijn & Bernhard de Vries</i>	5
Laanonderzoek in Zuidwest-Drenthe – <i>Rob Chrispijn</i>	15
Paddenstoelennamen: What's in a name? <i>Eef Arnolds</i>	18
Bepaling van de Mycologische Waarde in sparrenbosjes op voormalige landbouwgrond – <i>Rob Chrispijn</i>	21
Wat doet de Paddenstoelenwerkgroep Drenthe?	24
De nieuwsbrief	24

Fotografen rondom de Gelige ruigsteelboleet (*Leccinum crocipodium*) tijdens de PWD-excursie in het Samerrott, 5 september 2016. Foto Joop Verburg.

WEER OF GEEN WEER

Zoals gebruikelijk blikken we in deze nieuwsbrief terug op het vorige paddenstoelenseizoen en kijken we vooruit naar het volgende dat nu, begin augustus, in feite al begonnen is. Om met het verleden te beginnen: De herfst begon in 2016 al in juli met flinke buien en een vroege opbloei van de mycoflora. We stonden in de startblokken, maar een droge, warme periode van augustus tot half oktober gooide roet in het mycologeneten. Naar mijn inschatting bracht 2016 het magerste paddenstoelenseizoen sinds de ongekend hete, droge zomer van 2003. Dat valt in deze nieuwsbrief ook op te maken uit de verslagen van onze excursies, waarvan er eentje werd afgelast vanwege de droogte; uitzonderlijk in het bestaan van onze werkgroep. De excursies laat in het jaar leverden wel redelijke resultaten op.

Het spreekt voor zich dat de ongunstige weersomstandigheden in 2016 ook hun weerslag hadden op de voortgang van de twee projecten die vorig jaar zijn gestart: een inventarisatie van mycologisch waardevolle lanen in Drenthe en onderzoek in aangeplante sparrenbosjes op voormalig bouwland. Rob Chrispijn heeft in het kader van beide projecten toch verkennend veldwerk verricht. In deze nieuwsbrief schrijft hij over zijn ervaringen, waarbij hij ook gebruik maakt van eerder verzamelde gegevens. Ik beveel beide projecten nogmaals onder jullie aandacht aan en verwijst daarbij naar de vorige nieuwsbrief (nummer 17, 2016) waarin doel en methodiek uitvoerig worden behandeld. Verder in deze aflevering een korte inleiding over paddenstoelennamen, een onderwerp waarover ons steeds veel vragen bereiken.

De aanstaande herfst gaan we uiteraard weer naar een paar mooie natuurgebieden. Opnieuw laten we ons verrassen door paddenstoelen in vele vormen, kleuren en geuren. De PWD heeft het voornemen om in 2017 in twee terreinen van Het Drentse Landschap paddenstoelen te inventariseren: de Vossenbergrug bij Wijster en het Kortewegse Bos bij Laaghalerveen. In beide terreinen is een beheersplan in voorbereiding, waarbij men rekening wil houden met mycologische waarden. Daarom zijn in deze gebieden twee excursies gepland. Aanvullende waarnemingen van individuele excursies zijn welkom. Daarnaast hopen we vorderingen te boeken met de al eerder genoemde laan- en sparrenprojecten.

Terwijl ik begin augustus deze introductie schrijf, hebben paddenstoelenliefhebbers niet te klagen. Juli was behoorlijk nat en ook augustus bracht tot nu toe redelijk wat neerslag. In lanen en bossen staan plaatselijk al veel mycorrhizapaddenstoelen, zoals de Parelamaniet, Berijpte russula, Blozende fluweelboleet, Vroeg eekhoorntjesbrood en Hanenkam. Op mijn eigen land staan honderden zwarte kluifzwammen, maar er verschenen ook al bijzondere soorten als het Driekleurig ruitertje en het Veenmosvuurzwammetje. Het lijkt wel of ze allemaal iets hebben in te halen na de droogte, die gefrustreerde mycelia.

Nu maar hopen dat het weer dit jaar wel wil meewerken zodat het een échte paddenstoelenherfst wordt. We weten inmiddels maar al te goed dat één week met droge oostenwind een opflakkerend mycologenfeestje weer in de kiem kan smoren. Dan zit je opeens met gefrustreerde paddenstoelenliefhebbers. Weer of geen weer, that's the question.

Eef Arnolds, voorzitter Paddenstoelen Werkgroep Drenthe

Zwarte kluifzwam (*Helvella lacunosa*) in natuurontwikkelingsgebied Schepping, augustus 2017.

ACTIVITEITEN VAN DE PADDESTOELEN WERKGROEP DRENTHE (PWD) IN 2017

EXCURSIES

Dit jaar worden door de PWD zeven excursies georganiseerd die vrij toegankelijk zijn voor belangstellenden, ook voor introducés en beginners. Alle excursies zijn gepland op de maandag. Ze beginnen om tien uur en duren tot in de middag. Voor informatie kun je bellen met de excursieleider. Vanaf een uur vóór en tijdens de excursies zijn de leiders ook mobiel bereikbaar. Bij ongunstige omstandigheden, zoals langdurige droogte, kan een excursie worden afgelast. Dat wordt op de webstek van de werkgroep (drenthe.paddestoelenkartering.nl) bekend gemaakt, dus houd die webstek gedurende het seizoen in de gaten!

Tijdens de excursies worden terreinen op paddenstoelen geïnventariseerd. Er zal ook aandacht zijn voor instructie van beginners. Het is aan te raden om goed schoeisel of laarzen mee te nemen. Vooral laat in het seizoen is hoge grasvegetatie vaak nat, ook als het niet heeft geregend. De lunch wordt gewoonlijk in het veld gebruikt en daarom is het raadzaam om een lunchpakket en iets te drinken mee te brengen. Uit een oogpunt van milieuzorg en kostenbesparing is gecombineerd reizen naar de excursies zinvol.

Na afloop van de excursies worden doorgaans geen volledige soortenlijsten aan de deelnemers toegezonden of op de website gepubliceerd. Dit in verband met de volle agenda van de excursieleiders tijdens het paddenstoelseizoen en het vaak veel later binnenkomen van nadeterminaties. Soms worden per mail wel bijzondere vondsten gedeeld. Fotografen wordt geadviseerd zich te beperken tot in het veld met zekerheid herkende soorten of goede afspraken te maken met personen die gefotografeerd materiaal thuis determineren. In de praktijk blijkt er bij foto's nogal eens wat mis te gaan met de naamgeving. In de nieuwsbrief van 2018 zullen beknopte verslagen van de hier aangekondigde excursies worden opgenomen met selecties van bijzondere vondsten.

De excursies van de Paddestoelen Werkgroep Drenthe alterneren meestal met die van de Mycologische Werkgroep Groningen (WMG), zodat paddenstoelenliefhebbers uit het noorden activiteiten van beide groepen kunnen bijwonen. Voor het excursieprogramma van de MWG verwijzen we naar hun website: [groningen.paddestoelenkartering.nl](http:// groningen.paddestoelenkartering.nl).

Telefoonnummers en mailadressen van excursieleiders

Eef Arnolds	0593-523645	06-15267415	eefarnolds@hetnet.nl
Rob Chrispijn	0521-381934	06-43506780	rob.chrispijn@hetnet.nl
Bernhard de Vries	0528-265234	06-55812374	elbern@planet.nl

Maandag 28 augustus. Landgoed Vossenbergh ten oosten van Wijster.

Dit grote ontginningslandgoed kent een afwisselend landschap met oude en jonge naald- en loofbossen doorsneden door lanen, heiderestanten, veentjes, beekdalgraslanden en natuurontwikkelingsgebied Reigersveen, vermaard om zijn bijzondere plantengroei. De eigenaar, Het Drentse Landschap, bereidt een nieuw beheersplan voor. Zij wil ook rekening houden met aanwezige mycologische waarden. In verband daarmee organiseren we twee PWD-excursies naar dit terrein. Daarnaast worden door vrijwilligers aanvullende gegevens verzameld.

Verzamelen om 10 uur op de parkeerplaats aan de weg Wijster-Mantinge bij de brug over het Linthorst-Homankanaal (coörd. 232,8 - 537,0). Leiding Eef Arnolds.

Maandag 11 september. Kortewegse Bos bij Laaghalerveen.

Het Kortewegse Bos is van oorsprong een particulier ontginningslandgoed aan de noordzijde van het uitgestrekte heidegebied van het Hijckerveld. Het grootste deel van het Hijckerveld is al lange tijd eigendom van Het Drentse Landschap. Onlangs is ook het Kortewegse Bos door deze organisatie verworven en een beheersplan is in voorbereiding. De PWD wil hieraan graag bijdragen door het aanleveren van actuele mycologische informatie over dit terreingedeelte en bijbehorende beheeradviezen, te meer daar het gebied grotendeels

bestaat uit oude, voedselarme sparrenbossen, een van de habitattypen die onze bijzondere aandacht heeft.

Verzamelen om 10 uur bij de noordelijke toegang tot het Kortewegse Bos vanaf de Suermondsweg (coörd. 229,3 - 549,8). Leiding Rob Chrispijn.

Maandag 25 september. De Holmers bij Elp.

De Holmers is een uitgestrekt natuurontwikkelingsgebied van Staatsbosbeheer in het beekdal tussen de boswachterijen Hooghalen en Grolloo. Na het verwijderen van de bouwvoor is op de vochtige, zeer voedselarme zand- en leemgronden een interessant natuurgebied ontstaan, grotendeels met spontane bosontwikkeling. We hebben dit gebied eerder in 2015 bezocht, met mooie resultaten. Het lijkt ons interessant om de ontwikkelingen van de paddenstoelenflora in dit gebied te volgen.

Verzamelen aan het noordelijke einde van de weg Westerbroeken (coörd. 238,5 - 546,4). Leiding: Eef Arnolds.

Maandag 9 oktober. Landgoed Vossenbergh ten oosten van Wijster.

Voor informatie over dit terrein zie de excursie van 28 augustus.

Verzamelen om 10 uur op de parkeerplaats aan de weg Wijster-Mantinge bij de brug over het Linthorst-Homankanaal (coörd. 232,8 - 537,0). Leiding Bernhard de Vries.

Maandag 23 oktober. Kortewegse Bos bij Laaghalerveen.

Voor informatie over dit terrein zie de excursie van 11 september.

Verzamelen om 10 uur bij de noordelijke toegang tot het Kortewegse Bos vanaf de Suermondsweg (coörd. 229,3 - 549,8). Leiding Rob Chrispijn.

Maandag 6 november. Landgoederen Kleuvenveen en Hoogwoud bij Anderen.

Deze excursie vindt plaats in het kader van ons project om de mycologische waarde van sparrenbosjes op voormalige landbouwgrond te bepalen. Zie de bijdrage hierover van Rob Chrispijn elders in deze Nieuwsbrief. Rond Anderen bevindt zich de grootste oppervlakte van dergelijke bosjes in Drenthe. Er zijn in de loop der jaren al heel wat bijzondere paddenstoelen gesignaleerd.

Verzamelen om 10 uur bij de parkeerplaats van het Kleuvenveen langs de oude provinciale weg Rolde-Gieten (coörd. 243,25 - 557,1). Leiding Rob Chrispijn.

Maandag 20 november. Natuurontwikkeling bij Gees.

We hebben de laatste jaren verrassende ervaringen opgedaan tijdens excursies naar wat oudere natuurontwikkelingsterreinen waar de voedselrijke bouwvoor is verwijderd. Zie bijvoorbeeld het verslag van de excursie naar Takkenhoogte en het Rabbingeveld van 14 november 2106 in deze nieuwsbrief. In het gebied van de Geeserstrook liggen ook een paar van dergelijke schrale terreinen waar nog nooit naar paddenstoelen is gekeken. Een uitdaging voor onze werkgroep!

Verzamelen om 10 uur bij het bungalowterrein langs de Tilweg ten westen van Gees (coörd. 242,0 - 530,5). Leiding Eef Arnolds.

WERKGROEP AVONDEN

Werkgroepavonden worden niet meer van tevoren vastgelegd omdat de beschikbaarheid van interessante paddenstoelen te onvoorspelbaar blijkt te zijn. Een rijke oogst op een excursie kan aanleiding zijn om aansluitend een werkgroepavond in Holthe bij Beilen te beleggen. Actieve werkgroepsleden en excursiegangers worden daarvan per mail op de hoogte gesteld.

ZWAMDAG 2018

De Zwamdag zal volgend jaar gehouden worden op zaterdag 17 maart te Holthe. Het programma wordt begin volgend jaar bekend gemaakt.

DE EXCURSIES VAN DE PWD IN 2016

Eef Arnolds, Rob Chrispijn en Bernhard de Vries

De verslagen zijn opgesteld door de genoemde excursieleiders en soms aangevuld door andere deelnemers. De naamgeving volgt de nieuwe Standaardlijst (Arnolds & Van den Berg, 2013). Bij alle excursies wordt een lijstje gegeven met een selectie van soorten die opgenomen zijn in de Rode Lijst van paddenstoelen (Arnolds & Veerkamp, 2008). Daarnaast worden soms soorten vermeld die niet op de Rode Lijst staan maar die nationaal of regionaal zeldzaam zijn.

Categorieën van de Rode Lijst 2008

GE = Gevoelig	KW= Kwetsbaar	BE = Bedreigd
EB = Ernstig bedreigd	VN= Verdwenen (niet gevonden sinds 1988)	
* = (Regionaal) zeldzaam, niet op Rode Lijst		

5 september, Samerrott bij Schüttorf (Duitsland)

Eef Arnolds

Het Samerrott ligt in de Duitse deelstaat Niedersachsen ter hoogte van Twente, zo'n 15 kilometer over de Nederlandse grens, even ten oosten van het toeristische stadje Bad Bentheim. Het bosgebied is al eeuwenlang gemeenschappelijk bezit van de boerengemeenschap van Samern en het is bijzonder dat dit nog steeds het geval is. Het Samerrott ligt grotendeels op zware, kalkhoudende klei en het behoort tot de best ontwikkelde en grootste eiken-haagbeukenbossen in de Noordduitse laagvlakte. Bij plantenliefhebbers is het vermaard om zijn rijke voorjaarsflora met soorten als Slanke sleutelbloem, Bosanemoon, Boswederik, Daslook, Gevlekte aronskelk, Eenbes en Schedegeelster. Ook bij Nederlandse mycologen heeft het gebied een zekere faam gekregen door groeiplaatsen van allerlei in Nederland zeldzame paddenstoelen die in ons land vrijwel beperkt zijn tot oude lanen en landgoederen in het rivierengebied. In het Samerrott kunnen we deze soorten aantreffen in hun oorspronkelijke habitat: oude loofbossen op zware, kalkrijke klei. Als de weergoden mycologen gunstig gezind zijn althans, want de fructificatie in zulke kleibossen lijkt nog wispelturiger dan op de Drentse zandgronden het geval is.

Fluwelige wortelzwam (*Xerula pudens*) in het Samerrott. Foto Eef Arnolds.

Gelige ruigsteelboleet (*Leccinum crocipodium*) in het Samerrott. Foto Eef Arnolds.

Juli bracht de nodige regen, maar die was in augustus alweer helemaal in hitte verdampt. De verwachtingen van de 15 deelnemers waren dan ook niet al te hoog gespannen. Inderdaad oogde het prachtige, van onder tot boven groene bos op het eerste gezicht paddenstoelenloos, maar verspreid kwamen we toch af en toe een paar zwammen tegen. Het enorme verschil in standplaats tussen het Samerrott op basenrijke klei en de overwegend basenarme Drentse bossen komt al tot uiting in de soorten die vandaag het talrijkst waren. Van de mycorrhizavormers was dat de knalrode Kleibosrussula (*Russula pseudointegra*), met zijn karakteristieke geur naar latex van de Hema. Het is een markant voorbeeld van een soort die in Nederland vrijwel beperkt is tot kleilanden, en daar niet zeldzaam is, maar die hier nauwelijks in bossen voorkomt. Onder de strooiselafbrekers viel het veelvuldig voorkomen van de Purpersnedemycena op, ook al een paddenstoel die in ons land veel schaarser is en vooral langs schelpenpaden en in kalkhoudende lanen groeit. Op oude eikenstronken was de in Drenthe zeldzame Roestkleurige borstelzwam (*Hymenochaete rubiginosa*) een opvallend talrijke verschijning.

Zoals vaak in de nazomer waren russula's goed vertegenwoordigd met 12 soorten. Interessant was de vondst van de Bittere kamrussula, een slecht bekende soort die in Nederland weliswaar vrij vaak opgegeven wordt, maar waarvan de meeste meldingen in werkelijkheid betrekking hebben op verwante soorten. Door de gelige hoedkleur lijkt deze soort sterk op de algemene Onsmakelijke kamrussula (*Russula pectinatoides*), maar hij is daarvan goed te onderscheiden door de zeer scherpe smaak. Een ander leermoment was de vondst van een wit bepoederd knotsje, parasiterend op een in het strooisel verborgen rups. In het veld werd de schimmel genoteerd als de algemene Bepoederde rupsendoder (*Isaria farinosa*), maar de vruchtlichamen waren opmerkelijk klein en slank. Ze werden daarom toch maar meegenomen en microscopische controle wees uit dat het ging om de Grofpoederige insectendoder (*Isaria tenuipes*), gemakkelijk te onderscheiden door de veel grotere conidiën (ongeslachtelijke sporen). Best mogelijk dat we die eerder voor de Bepoederde rupsendoder hebben aangezien!

De excursie telde vier mycologische hoogtepunten. In een ondiepe greppel langs een karrenspoor groeiden tussen houtresten drie prachtexemplaren van de Fluwelige wortelzwam. Hij is verwant aan de algemene, en eveneens in het Samerrott aangetroffen beukwortelzwam (*Xerula radicata*), maar daarvan direct te onderscheiden door de met bruin fluweel beklede steel. Na een paar uur zwerven tussen de bomen stuitten we plotseling op een groepje forse, geel getinte boleten, als lampionnetjes oplichtend in het schemerige

woud: de Gelige ruigsteelboleet, in ons land extreem zeldzaam. Wat een schoonheid; de fotografen gingen uit hun dak! De laatste vondst voor onze terugtocht betrof een statige, ringloze amaniet met een wat onbestemde licht beige hoed: de Bleke amaniet, weer in Nederland een zeldzame kleilaansoort. Een andere amaniet zonder ring met een klein, lichtgrijs hoedje gaf pas thuis onder de microscoop zijn elliptische sporen prijs. Het behoort op grond daarvan tot de overal zeer zeldzame Zilvergrijze amaniet.

Dankzij de vele zoekende ogen telt de soortenlijst uiteindelijk toch nog 114 soorten, gezien de langdurige droogte geen slechte score. In een vochtige periode zal het Sammerrott begin september stellig het dubbele aantal soorten opleveren.

Bijzondere vondsten (8 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Bleke amaniet	GE	<i>Amanita lividopallescens</i>
Zilvergrijze amaniet	GE	<i>Amanita mairei</i>
Sombere knolvezelkop	*	<i>Inocybe pseudoreducta</i>
Gelige ruigsteelboleet	*	<i>Leccinum crocipodium</i>
Purpersnedemycena	KW	<i>Mycena pelianthina</i>
Bittere kamrussula	*	<i>Russula pectinata</i>
Geraniumrussula	KW	<i>Russula pelargonica</i>
Pastelrussula	KW	<i>Russula violeipes</i>
Ruwe russula	KW	<i>Russula virescens</i>
Fluwelige wortelzwam	EB	<i>Xerula pudens</i>

Ruwe russula (*Russula virescens*) in het Samerrott. Foto Joop Verburg.

19 september, Omgeving van Sögel (Duitsland)

Rob Chrispijn

Evenals de vorige excursie was dit uitstapje naar Duitsland mede gepland om bij te dragen aan de mycologische kartering die momenteel in Niedersachsen plaatsvindt. In verband met de zeer droge omstandigheden is deze excursie echter afgelast.

3 oktober, Omgeving van Zeegse

Bernhard de Vries

De omstandigheden waren niet ideaal. Het schijnt wel dat we moeten wennen aan een tussenherfst in de zomer en een zomer tijdens herfst.

We begonnen onze speurtocht in het heideveldje bij Duinoord. Kurkdroog. De verspreide jeneverbesbosjes leverden slechts een paar verfrommelde korstjes op. Ook nabij het Siepelveen werd mycologiseren het zoeken naar een naald in een hooiberg. De naald betrof in dit geval het Gagelfranjekelkje. Het Siepelveen staat vol gagel, maar het daaraan gebonden franjekelkje bleek uitermate schaars te zijn. De alom tegenwoordige oranjebruine vruchtaren van de Beenbreek brachten meer enthousiasme te weeg. Een zekere persoon, genaamd Guus Geluk, vond een Trechterwasplaat (*Hygrocybe cantharellus*) en in het veenmos in de nog zompige veenputjes vonden we Kaal veenmosklokje (*Galerina tibiicystis*). Gelukkig ontbraken de Bleke moeraszwavelkop (*Hypholoma elongatum*) en de Bruine moeraszwavelkop niet, zodat het “veenplaatje” min of meer compleet werd. Op drogere plekken stond ook wel wat, maar dat waren soorten van duizend meldingen en meer.

Korstjes zoeken op Jeneverbes bij Zeegse. Foto Eef Arnolds.

De middag gaf ons meer troost. De aanblik van een fraai moerasbos bij het witte bruggetje over de Drentsche Aa werkte op zich al aanstekelijk. Het begon met een mooi, wit, smalstelig dingetje met een sierlijk hoedje, groeiend op een zeggestengel. De wildste veronderstellingen deden de ronde en met de grootste zorgvuldigheid werd het neergevlijd in een doosje. De determinatie thuis leidde regelrecht naar het algemene Halmruitertje (*Marasmiellus vaillantii*), een naam die in het veld nog niet genoemd was. Zo blijkt maar weer dat overenthousiasme kan leiden tot kardinale missers (ik bedoel hier geen kerkelijke misstappen). Ook de fraaie Gele berkenrussula (*Russula claroflava*) droeg bij aan de feestvreugde. En dat we in het veld een fors ontwikkelde Twijgkorstzwam (*Stereum ochraceoflavum*) hielden voor een Leerachtige korstzwam (*Porostereum spadiceum*) moet u ons maar vergeven. De Leerachtige korstzwam onderscheidt zich onder de microscoop door talrijke bruine pseudocystiden die de volledige dikte van het leerachtig aanvoelend vruchtlichaam vullen. De vondst van een andere korstzwam, het Gebarsten huidje, gaf het thuiswerk nog even een kick. Het is nog zeer weinig in Noord Nederland gevonden.

Aan het eind van onze expeditie in wonderland leerden we van Kor Raangs nog even het typische beeld van de bladaantasting van Zevenblad door het Zevenbladpuntkogeltje (*Mycosphaerella podagrariae*) herkennen. Het soortentotaal kwam 's morgens op 48 en 's middags op 75. De oogst leek dus mager, tenzij men ook geluk als opbrengst meerekent.

Bijzondere vondsten:

Kaal veenmosklokje	BE	<i>Galerina tibiicystis</i>
Trechterwasplaat	*	<i>Hygrocybe cantharellus</i>
Gagelfranjekelkje	*	<i>Incrucipulum sulphurellum</i>
Gearsten huidje	*	<i>Phanerochaete laevis</i>

17 oktober, WMD terrein bij Gasselte

Eef Arnolds

Deze fraaie herfstdag met vriendelijke wolkjes in een strakblauwe lucht lokte 16 deelnemers naar het natuurgebied rond het pompstation van de Drentse Waterleiding Maatschappij (WMD) even ten zuiden van Gasselte. De PWD heeft hier in 2013 op verzoek van de WMD een paddenstoeleninventarisatie uitgevoerd en op grond daarvan beheeradviezen verstrekt (rapport door Arnolds, 2013; beschikbaar op de webstek van de PWD). Uit die inventarisatie bleek dat het terrein opvallend rijk aan soorten is, vooral vanwege de zeer afwisselende begroeiing. Tijdens drie excursies werden destijds in totaal 354 soorten aangetroffen. Ook is aangetoond dat dat er veel bijzondere paddenstoelen groeien, in het bijzonder in de schrale graslandjes en in droge heide met verspreide dennen. Dit is vooral te danken aan lokaal verschralend beheer. Op verzoek van de beheerder, Peter Bartelds, werd vandaag door ons bekeken hoe het terrein er nu in mycologisch opzicht voor stond.

Het WMD-gebied maakte zijn faam als paddenstoelenparadijsje volledig waar. Er werden in twee kilometerhokken in totaal 194 soorten genoteerd, een onverwacht hoogtepunt in dit armzalige paddenstoelenseizoen. Daarvan waren er 44 nieuw voor het gebied. We ontmoetten ook tal van oude bekenden, zoals de Weidewasplaat op zijn vaste plekje in het gemaaid schrale grasland bovenop de waterkelder, de Zwartblauwe satijnzwam en het Blauwplaatstaalsteeltje in heischrale vegetatie op een ander met leem afgedekt bouwwerk. Maar de Verblekende knotszwam was hier niet eerder gevonden. Bij de dennen in afgeplagde heide aan de noordkant van het hoofdgebouw groeiden weer de zeldzame en bedreigde Duinbosrussula en veel koeienboleten (*Suillus bovinus*), maar die werden deze keer vergezeld van de daarop parasiterende Roze spijkerzwam (*Gomphidius roseus*). Veel meer interessante soorten konden aan de totaallijst worden toegevoegd, bijvoorbeeld de Valse wolvezelkop en de Olijfplaatgordijnzwam (*Cortinarius scaurus*) in mosrijke stukjes sparrenbos aan de zuidzijde van het terrein.

Naaldhoutfranjoed (*Psathyrella pertinax*) in het WMD-gebied bij Gasselte. Foto Eef Arnolds.

De meest bijzondere ontdekking deed Anneke Palthe in een dicht, tamelijk voedselrijk sparrenperceeltje nabij het hoofdgebouw. Daar groeiden nabij een sterk verrotte sparrenstronk enkele vruchtlichamen van de Naaldhoutfranjehoed. In tegenstelling tot de meeste franjehoeden is deze soort reeds in het veld gemakkelijk te herkennen aan de relatief forse vruchtlichamen met een gewelfde, wat gerimpelde, warm roodbruine hoed, aan de rand met witte velumresten. Deze paddenstoel staat op de Rode Lijst van 2008 als verdwenen in ons land. Sinds de eeuwwisseling is de Naaldhoutfranjehoed weer opgedoken op twee andere plaatsen in Drenthe, maar het blijft een grote zeldzaamheid. Met de decimering van de Drentse sparrenbestanden ziet de toekomst er voor deze soort er niet rooskleurig uit.

Bijzondere vondsten (14 Rode-lijstsoorten), o.a.:

Heideknotszwam	KW	<i>Clavaria argillacea</i>
Verblekende knotszwam	KW	<i>Clavulinopsis luteoalba</i>
Zwartblauwe satijnzwam	GE	<i>Entoloma atrocaeruleum</i>
Blauwplaatstaalsteeltje	KW	<i>Entoloma chalybaeum</i>
Sneeuwvloksatijnzwam	KW	<i>Entoloma sericellum</i>
Ampulmosklokje	KW	<i>Galerina ampullaceocystis</i>
Weidewasplaat	KW	<i>Hygrocybe pratensis</i>
Bruine pelargoniumvezelkop	KW	<i>Inocybe obscuroradia</i>
Valse wolvezelkop	KW	<i>Inocybe stellatospora</i>
Lila mycena	GE	<i>Mycena albidolilacea</i>
Naaldhoutfranjehoed	VN	<i>Psathyrella pertinax</i>
Duinbosrussula	BE	<i>Russula cessans</i>

31 oktober, Molenveld en Odoornerzand

Rob Chrispijn

In de zogenaamd betere restaurants krijg je vóór het voorgerecht soms een amuse, een smakelijk hapje waar de kok zijn fantasie op heeft kunnen uitleven. Bij deze excursie bestond de amuse uit een pioniervegetatie van jonge wilg en berk pal naast de plek waar de auto's geparkeerd konden worden. De boompjes waren opgeslagen op voormalig bouwland waar de bouwvoor was verwijderd, waardoor een schraal, zandig milieu was ontstaan. Het stikte hier van de vaalhoeden, waaronder de vrij algemene Moerasvaalhoed (*Hebeloma helodes*). Deze kleine, witte soort groeit, zoals de naam suggereert, meestal in vochtige gebieden, maar kan blijkbaar ook droge terreinen koloniseren. Talrijk was ook de Witte vaalhoed (*H. fragilipes*) met wat forsere vruchtlichamen, maar overigens vooral microscopisch van de Moerasvaalhoed te onderscheiden. Uiteraard was de zeer algemene Tweekleurige vaalhoed (*H. mesophaeum*) alom aanwezig, herkenbaar aan een bruin hoedcentrum en een vezelig ringetje aan de steel. Er groeiden nog twee andere vaalhoeden met een bruin hoedcentrum, maar zonder velum. Het lukte niet om daar een bevredigende naam voor te vinden. Andere kenmerkende soorten voor dit type terrein waren het Vals poedersteeltje (*Inocybe jacobii*) bij berk en het Somber trechtertje (*Omphalina obscurata*) bij niks of niemand.

Moerasvaalhoed (*Hebeloma helodes*). Foto Rob Chrispijn.

Na een klein uur was iedereen uitgefotografeerd en trokken de 15 deelnemers het Molenveld in. Dit is een landschappelijk fraai heidegebied met enkele natte laagten en droge, zandige ruggen. Op een voormalige akker middenin het Molenveld heeft zich na verschrallingsbeheer een ruim bemeten heischraal grasland ontwikkeld, waar we enkele wasplaten vonden, zoals de Elfenwasplaat (*Hygrocybe ceracea*) en de Kabouterwasplaat. Een andere voor dit biotoop typerende soort is de Vale schijnridderzwam, een grauwgrijze paddenstoel met een tot 10 cm grote, vaag gezondeerde hoed die in ons land sterk achteruit is gegaan en als bedreigd op de Rode Lijst staat. In Drenthe is het een grote zeldzaamheid.

Na de lunch liepen we het Odoornerzand in, een afwisselend gebied, voornamelijk bestaande uit beboste stuifzandheuvelds met daartussen open plekken. In dit idyllische landschap graasde een kudde heideschape, vergezeld door een herderin met twee keurig afgerichte honden die de schape bijeenhielden. Een brok in de keel voor de romantici onder ons en gretig voer voor de fotografen.

Schaapskudde in het Odoornerzand. Foto Joop Verburg.

In het bos worden de oorspronkelijk aangeplante, nu oude grove dennen geleidelijk worden verdrongen door loofbomen als zomereik en zachte berk. Op zandige plekken met een dunne strooisellaag vonden we kenmerkende mycorrhizapaddenstoelen als de Hanenkam, Pagemantel en Gewone wolvezelkop. Daarnaast waren er stukjes stuifzand en droge heide met opvallend veel Rode bosbes, waarop de onvermijdelijke Vossenbesbladgast (*Exobasidium vaccinii*) bladeren en jonge stengels op artistieke wijze misvormde. Aan de zuidzijde van het Odoornerzand ligt een fraai, heischraal terrein met verspreide jeneverbessen, waar we opnieuw de Elfenwasplaat aantreffen. We hadden sterk het idee dat bij een minder droog voortraject van dit matige paddenstoelenseizoen er veel meer bijzonderheden hadden ingezeten. Nu moesten we het doen met een jeneverbess waar op een dode tak de bedreigde Jeneverbesskorstzwam groeide. Ook werd hier op afgevalen naalden de Jeneverbesspleetlip (*Lophodermium juniperinum*) aangetroffen, met het blote

oog niet veel meer dan minieme, zwarte, iets verdikte vlekjes, maar onder de loep een pruilmondje met twee opgezwollen lipjes. Volgens onze atlas slechts op een paar plekken in Drenthe aangetroffen, maar in praktijk blijkt dit zwammetje onder vrijwel iedere jeneverbes te vinden.

Nu we toch zijn afgedaald naar het onaanzienlijke: om de lange en warme wandeling terug naar de auto's te verluchten, vond Henk Pras een langwerpige, zwarte verkleuring in grashalmen die hij het Graszwartkorstje (*Phyllogora graminis*) noemde. Niemand sprak hem tegen, hoewel dit zwammetje in het meest recente overzicht van Nederlandse soorten als zeer zeldzaam te boek staat (Arnolds & Van den Berg, 2013). Ach ja, even beter kijken en hij blijkt zeer algemeen, zoals in Engeland (Ellis & Ellis, 1997). In totaal noteerden we deze excursie 131 soorten.

Bijzondere vondsten (16 Rode-lijstsoorten), o.a.:

Jeneverbeskorstzwam	BE	<i>Amylostereum laevigatum</i>
Hanenkam	GE	<i>Cantharellus cibarius</i>
Pagemantel	KW	<i>Cortinarius semisanguineus</i>
Sterspoorsatijnzwam	GE	<i>Entoloma conferendum</i>
Zilversteelsatijnzwam	KW	<i>Entoloma turbidum</i>
Oranje mosklokje	KW	<i>Galerina calyptrata</i>
Kabouterwasplaat	KW	<i>Hygrocybe insipida</i>
Bruine moeraszwavelkop	KW	<i>Hypholoma udum</i>
Gewone wolvezelkop	KW	<i>Inocybe lanuginosa</i>
Warrige graskorstzwam	*	<i>Laetisaria fuciformis</i>
Vale schijnridderzwam	BE	<i>Lepista panaeolus</i>
Veenmycena	KW	<i>Mycena megaspora</i>

14 november, Takkenhoogte en Rabbingeveld

Eef Arnolds

Nachtvorsten hadden reeds toegeslagen en de temperatuur zou volgens de bevoegde weervrouw zelfs overdag maar net boven het vriespunt uit komen; dat bij een krachtige wind en een passerend regenfront in de middag. Ik had me bij deze vooruitzichten graag nog even omgedraaid in mijn warme bed, maar ja, de plicht als excursieleider roept. Toch maar met mijn blote voeten op het koude zijk en op naar de verzamelplaats nabij het Reestdal, waar stellig niet meer dan een enkele onverbeterlijke optimist kleumend op me zou staan te wachten. Wie schetst mijn verbazing dat bij Takkenhoogte 17 enthousiastelingen acte de presence gaven!

Zandaardtong (*Geoglossum arenarium*) en Heideknotszwam (*Clavaria argillacea*). Foto Eef Arnolds.

De deelnemers bleken niet voor niets te zijn gekomen, want het jonge berken-wilgenbosje nabij de parkeerplaats stond al vol met paddenstoelen, zij het dat sommige exemplaren een zacht getinkel voortbrachten als ze in bevroren toestand ter controle in een doosje belandden. Vooral de mooie zwermen van de Witschubbige gordijnzwam (*Cortinarius hemitrichus*) onder de berken trokken de aandacht, evenals een forse heksenkring van de Kousenvoetgordijnzwam (*C. saturninus*) rond een Boswilg. Een onopvallend geelbruin gordijnzwammetje met een zwakke geraniumgeur werd ter controle meegenomen. Mede op grond van talrijke, breed knotsvormige cystiden aan de lamelsnede werd het materiaal met de Vlaamse bewerking van *Telamonia* gedetermineerd als de Bruine pelargoniumgordijnzwam (De Haan et al., 2013). Deze soort schijnt in Vlaanderen niet zeldzaam te zijn, maar is nog niet uit Nederland gemeld. Hij is hier ongetwijfeld ook al eerder aangetroffen, maar niet als zodanig herkend. Een andere gordijnzwam met een helder paarse steel kon niet eens op naam worden gebracht.

De Takkenhoogte is een fraai ontwikkeld, jong heideveld, zo'n 15 jaar geleden ontstaan na verwijdering van de bouwvoor op voormalig agrarisch grasland. Het is nu in beheer bij Het Drentse Landschap en wordt begraaasd door lome hooglanders. Dit heidegebied was in november 2016 ook al door de PWD bezocht en leverde toen enkele grote zeldzaamheden op; een probaat lokmiddel voor paddenstoelenliefhebbers. We werden ook nu niet teleurgesteld. Vorig jaar ontdekte Evert Ruiter hier de donkerpaarse knospelden van het Gesteeld veenknoopje. Tijdens deze excursie had hij opnieuw de primeur. Deze internationaal zeer zeldzame, recent in ons land herontdekte soort (Gotink & Helleman, 2016) bleek bij nadere inspectie in de meest schrale, zandige terreingedeelten op diverse plekken talrijk te zijn. Ook de Zandaardtong was weer aanwezig, zelfs in groter aantal dan vorig jaar. Dit zeer zeldzame paddenstoeltje heeft een voorkeur voor oude karrensporen in de hoogste delen van de Takkenhoogte. Een opsteker was de vondst van de Okervoetsatijnzwam, een karakteristieke paddenstoel van heischrale graslanden. Zowel landelijk als regionaal is de soort sterk achteruitgegaan, zodat hij als bedreigd op de Rode Lijst staat.

's Middags verplaatste een uitgedunde groep van nog niet geheel verkleumde lieden zich een paar kilometer oostwaarts naar het Rabbingeveld, een ander natuurontwikkelingsgebied van Het Drentse Landschap grenzend aan het Reestdal. Ook hier is de bouwvoor in voormalig agrarisch gebied verwijderd tot op het gele zand, maar veel recenter dan op de Takkenhoogte, namelijk pas gedurende de laatste drie jaar. Het leek ons interessant om vandaag ook de mycoflora in deze vroege pionierfase vast te leggen. Het Rabbingeveld is nog grotendeels kaal of spaarzaam begroeid met mossen, maar de aanzetten tot veelbelovende heideontwikkeling zijn er reeds zichtbaar. Ook is er enige opslag van berk en grove den. Bij die boompjes hadden zich al enkele mycorrhizapartners aangesloten; bij berken o.a. Moerasvaalhoed (*Hebeloma helodes*), Kokosmelkzwam (*Lactarius glyciosmus*) en Donzige melkzwam (*L. pubescens*); bij dennetjes Koeienboleet (*Suillus bovinus*), Bruine ringboleet (*S. luteus*) en Geelplaatgordijnzwam (*Cortinarius croceus*). Op mossige plekjes groeiden al de eerste Heideknotszwammen en ook het zeldzame Zandmosklokje, dat waarschijnlijk een relatie onderhoudt met het mos Gewoon purpersteeltje (*Ceratodon purpureus*). Evert Ruiter ontdekte zowaar ook hier het Gesteeld veenknoopje, een echt pionierzwammetje dus. De Zandaardtong laat nog op zich wachten.

Ondanks de spaarzame begroeiing wordt het Rabbingeveld al begraaasd door Hooglanders. De coprofielen onder ons kwamen daardoor volop aan hun trekken. De stevige koeienplakken werden gesierd door fraaie groepen van de Franjevlekplaat (*Panaeolus papilionaceus*) en het Blauwvoetkaalkopje (*Psilocybe fimetaria*). Minder opvallend en subtieler waren de vruchtlichamen van de Vlokkige mestfranjehoed, Kogelwerper en het Bleek mestdwerkje (*Coprinellus pellucidus*). Een droog, zandig kopje in het terrein was als dassenlatrine in gebruik. Overal in de mestkuiltjes lagen dassenkeutels, waarop een compacte, witte schimmel welig tierde, hier en daar voorzien van blauwe uitgroeisels. Het bleek een imperfecte schimmel te zijn en die tellen op een enkele uitzondering na niet mee bij paddenstoeleninventarisaties. Maar toevallig stond op de website van de Nederlandse Mycologische Vereniging een foto van *Penicillium vulpinum* op vossenkeutels als soort van

de maand en nieuwe soort voor ons land. Daarmee hadden we voor onze vondst zomaar de goede naam te pakken.

Uiteindelijk leverde deze naderfsttocht met winters karakter nog een verrassend totaal van 102 soorten op. Mijn uitslaapneigingen waren in dit geval dus volstrekt ongepast!

Bijzondere vondsten (12 Rode-lijstsoorten):

Heideknotszwam	KW	<i>Clavaria argillacea</i>
Kleine korrelinktzwam	KW	<i>Coprinopsis stercorea</i>
Bruine pelargoniumgordijnzwam	*	<i>Cortinarius flabellus</i>
Okervoetsatijnzwam	BE	<i>Entoloma vinaceum</i>
Zandmosklokje	GE	<i>Galerina alluviana</i>
Zandaardtong	EB	<i>Geoglossum arenarium</i>
Zwarte berkenboleet	*	<i>Leccinum melaneum</i>
Kleine grauwkop	GE	<i>Lyophyllum tylicolor</i>
Oranje mosbekertje	KW	<i>Neottiella rutilans</i>
	*	<i>Penicillium vulpinum</i>
Vlokkige mestfranjehoed	KW	<i>Psathyrella hirta</i>
Gesteeld veenknoopje	VN	<i>Sarcoleotia platypus</i>
Kogelwerper	GE	<i>Sphaerobolus stellatus</i>
Kleefsteelstropharia	GE	<i>Stropharia semiglobata</i>
Bruine ringboleet	GE	<i>Suillus luteus</i>

Literatuur

- Arnolds, E. & A. van den Berg. 2013. Beknopte standaardlijst van Nederlandse Paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging, Utrecht.
- Arnolds, E., R. Chrispijn & R. Enzlin (red.). 2015. Ecologische Atlas van Paddenstoelen in Drenthe. Paddenstoelen Werkgroep Drenthe, Beilen.
- Arnolds, E. & M. Veerkamp. 2008. Basisrapport Rode Lijst Paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging, Utrecht.
- Ellis, M.B. & J.P. Ellis. 1997. Microfungi on Land Plants, 2nd ed. Richmond Publishing, Slough.
- Gotink, M. & S. Helleman. 2016. *Sarcoleotia platypus*, onder een andere naam weer terug van weggeweest. Coolia 59: 15-17.
- Haan, A. de, J. Volders, J. Gelderblom, P. Verstraeten & O. Van de Kerckhove. 2013. *Cortinarius* subg. *Telamonia* in Vlaanderen. Sterbeekia 32, bijlage, p. 1-212.

Penicillium vulpinum op dassenpoep op het Rabbingeveld. Foto Eef Arnolds.

LAANONDERZOEK IN ZUIDWEST-DRENTHE

Rob Chrispijn

De titel van dit stuk belooft meer dan kon worden waargemaakt in een paddenstoelenseizoen zoals dat van 2016. Zoals u zich misschien nog kunt herinneren was de septembermaand uitermate zonnig en droog en viel er pas na half oktober enige regen. Gelukkig had het eind augustus wat geregend en het zag er toen ik terugkeerde van een vakantie in Zweden in Zuidwest-Drenthe helemaal niet zo slecht uit. Een goede aanleiding voor mij om de methode te testen voor het bepalen van de mycologische waarde van met bomen beplante wegbermen in het kader van ons nieuwe lanenproject, beschreven in de vorige nieuwsbrief (Arnolds & Chrispijn, 2016).

Een paar lanen nader bekeken

Vooraf in sterk beschaduwde bermen waren eind augustus behoorlijk wat paddenstoelen te vinden, bijvoorbeeld in de Jongkindt Conincklaan, een laan met Amerikaanse eik die loopt door het deel van het Drents-Friese Wold dat eigendom is van de Maatschappij van Weldadigheid. Een aantal jaren geleden werden hier drie soorten stekelzwammen gevonden en twee daarvan waren ook in 2016 aanwezig, namelijk de Wollige stekelzwam (*Phellodon confluens*) en de Gezzoneerde stekelzwam (*Hydnum conrescens*). Vijf jaar geleden werd hier ook de Blauwvoetstekelzwam (*Sarcodon scabrosus*) aangetroffen. Daarbij groeiden hier onder meer de Roodschubbige gordijnzwam (*Cortinarius bolaris*) en veel russula's, zoals de Gewolkte russula (*Russula brunneoviolacea*) en Regenboogrussula (*R. cyanoxantha*). Russula's deden het die week sowieso uitstekend: meestal tien soorten of meer per laan, met bijzonderheden als Abrikozenrussula (*R. risigallina*) en Amandelrussula (*R. grata*).

Soms werd in een eerder geregeld bezochte laan een bijzondere soort gevonden die nieuw was voor die laan. In een eikenberm langs een fietspad dat door het Drents-Friese Wold loopt stond bijvoorbeeld de Grootsporige truffelknotszwam (*Elaphocordyceps longisegmentis*) en een grazige berm met eik bij Vledder had als primeur zowel de Geelbruine satijnzwam (*Entoloma lividoalbum*) als de Witte duifridderzwam (*Tricholoma columbetta*). Driehonderd meter verder ligt een driedubbele eikenberm die in het kader van het Meetnet al sinds het jaar 2000 regelmatig wordt bezocht. Hoewel deze laan grenst aan een waterpartij en de bomen dus voldoende water kunnen opnemen, was er hier in dezelfde periode geen paddenstoel te zien. Ongetwijfeld een gevolg van de openheid, en daarmee de droogtegevoeligheid van deze laan, die enige jaren geleden door de kap van een aantal eiken alleen maar is toegenomen.

Abrikozenrussula (*Russula risigallina*). Foto Rob Chrispijn.

Indicatorsoorten

In totaal zijn eind augustus en begin september vijf lanen onderzocht volgens de methode beschreven in het eerder genoemde artikel 'Mycologische waardevolle lanen in Drenthe' (Arnolds & Chrispijn, 2016). Het ging er mij vooral om een indruk te krijgen hoe deze lanen scoren volgens de lijst met indicatorsoorten die daarin is opgenomen. Zoals u in dat stuk kunt zien, is aan alle indicatorsoorten een cijfer toegekend van 1-5, afhankelijk van hun gevoeligheid voor milieufactoren, hun zeldzaamheid in Drenthe en hun positie op de landelijke Rode lijst (Arnolds & Veerkamp, 2008). De Mycologische Waarde (MW) van een laan wordt bepaald door de optelsom van de indicatorwaarden van de aangetroffen soorten,

In de vijf lanen in Zuidwest-Drenthe varieerde het aantal indicatorsoorten tussen 11 en 14. De Mycologische Waarde ontliep elkaar weinig. Die lag voor alle vijf lanen tussen de 22 en 24. Deze waarden werden bereikt in één bezoek, behalve bij de laan met stekelzwammen, waar een week later nog de waarneming van de Gezoneerde stekelzwam aan toegevoegd is. Het ligt voor de hand dat de MW van deze bermen aanzienlijk zal stijgen als ze meer malen en gedurende verschillende jaren zullen worden geïnventariseerd.

Avondrood

Niettemin zal een laan met een MW van 24 niet tot de toplanen van Drenthe gaan behoren. In het noorden van de provincie, bij Roden en Paterswolde, liggen lanen op meer basenrijke bodems waar het aantal bijzondere, al dan niet bedreigde soorten paddenstoelen aanmerkelijk hoger ligt. Neem de Friese laan op Landgoed Vennebroek, die in het kader van het huidige project nog niet is bekeken, maar waarvan wel veel gegevens van eerdere jaren bekend zijn. Alleen al de mooiste parels van deze berm, zoals de Goudgele koraalzwam (*Ramaria aurea*), de Geelnetboleet (*Boletus appendiculatus*) en de Wijnpurperen russula (*Russula vinosopurpurea*) plus een aantal stekelzwammen, waaronder de Avondroodstekelzwam (*Sarcodon joeides*), leveren samen een MW op tussen de 40 en 50. De Friese laan ligt in een kilometerhok met 65 soorten paddenstoelen die grotendeels aan lanen zijn gebonden. Daardoor zal de lijst met indicatorsoorten lang zijn en de MW van deze laan vermoedelijk ergens rond de 100 liggen. Als tenminste de huidige situatie even gunstig is voor paddenstoelen als voorheen.

Avondroodstekelzwam (*Sarcodon joeides*) in de inmiddels gekapte beukenlaan bij Leek.

Foto Eef Arnolds.

Oranjekanaal

Dankzij het mycosociologisch onderzoek van Peter-Jan Keizer in de jaren 1986-1988 in Drenthe kwam de grote mycologische waarde van sommige delen van de eikenbermen langs het Oranjekanaal naar voren (Keizer, 1992). In een proefvlak van 100 meter bij Zwiggelte werden destijds maar liefst 63 mycorrhizasoorten waargenomen en hij noteerde daar zeldzaamheden als de Rossige vaalhoed (*Hebeloma theobromium*), Dikke gordijnzwam (*Cortinarius balteatoalbus*) en Grijs schijnboleet (*Boletopsis leucomelaena*). Een ruwe schatting leert dat de MW voor dit stuk van het Oranjekanaal dik boven de 60 moet hebben gelegen; voor een berm op voedselarme bodem een hele hoge waarde. Des te meer valt het te betreuren dat door grove verwaarlozing van het bermbeheer er weinig over is van deze rijkdom. We zijn benieuwd tot welke resultaten een bepaling van de huidige MW zou leiden.

Nieuwe ronde, nieuwe kansen

Het is te hopen dat het seizoen 2017 voor paddenstoelen beter uitpakt dan dat van vorig jaar. Dankzij een natte julimaand ziet het er vooralsnog niet slecht uit, maar voldoende neerslag in augustus en september is cruciaal voor een goede ontwikkeling van de mycoflora in lanen. Door veldwerk kunnen we meer te weten komen over de huidige mycologische betekenis van voorheen befaamde lanen en van wegbermen die nog steeds zeer de moeite waard zijn. Mogelijk komen ook tot dusverre onbekende lanen in het vizier. Een actueel beeld van mycologisch waardevolle bermen in Drenthe is ook nodig omdat tijdens het Drentse karteringsproject alle gegevens per kilometerhok zijn verzameld en niet voor een bepaalde berm afzonderlijk (Arnolds et al., 2015). Daardoor is ook de Mycologische Waarde in het (recente) verleden meestal niet goed te bepalen.

De kansen om in de meest waardevolle bermen een gunstig beheersregime, maaien en afvoeren, te realiseren is recent toegenomen. Ook de provinciale politiek realiseert zich langzamerhand dat binnen het door intensieve landbouw gedomineerde cultuurlandschap bermen van wegen en watergangen van levensbelang zijn voor het behoud van enige biodiversiteit en fleur en kleur in het landschap. Voorlopig gaan we in het kader van het project mycologisch waardevolle lanen dit jaar onze aandacht vooral richten op de lanen rond Zuidwolde omdat in de gemeente De Wolden bereidheid lijkt te bestaan om het bermbeheer mede af te stemmen op mycologische waarden. Een aantal van deze lanen zijn veelbelovend, andere hebben hun waarde al bewezen.

Kortom, er is in het kader van het lanenproject genoeg te doen. We zouden werkgroepsleden dan ook willen oproepen om in andere delen van de provincie de handen uit de mouwen te steken. Nu moet alleen het weer nog meewerken! In dat geval: de paden op, de lanen in!

Literatuur

- Arnolds, E., R. Chrispijn & R. Enzlin (red.). 2015. Ecologische Atlas van Paddenstoelen in Drenthe. Paddenstoelen Werkgroep Drenthe, Beilen.
- Arnolds, E. & M. Veerkamp. 2008. Basisrapport Rode Lijst Paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging, Utrecht.
- Arnolds, E. & R. Chrispijn. 2016. Mycologisch waardevolle lanen in Drenthe – een nieuw project van de PWD. Nieuwsbrief Paddenstoelenwerkgroep Drenthe 17: 29-38.
- Keizer, P.J. 1993. The ecology of macromycetes in roadside verges planted with trees. Proefschrift Landbouwwuniversiteit Wageningen.

PADDENSTOELENNAMEN: WHAT 'S IN A NAME?*

Eef Arnolds

De Nederlandse Mycologische Vereniging (NMV) ontving op 15 juni j.l. de 'Lof der Nederlandse taal' voor het jaar 2016. Deze prijs is ingesteld door de Stichting Nederlands en het Ampzing Genootschap die ijveren voor versterking van het Nederlands als zelfstandige taal. De NMV kreeg de prijs voor het 'toekennen van originele en liefdevolle namen' aan 510 soorten paddenstoelen die de laatste tien jaar in Nederland zijn ontdekt. Aanleiding om even stil te staan bij de herkomst van paddenstoelennamen.

Wetenschappelijke namen

Taal is essentieel voor de communicatie en kennisoverdracht tussen mensen. Anders las je deze nieuwsbrief niet. Het is van groot belang dat er uniforme opvattingen bestaan over de betekenis van bepaalde woorden, ook over namen van planten, dieren en schimmels. De officiële naam van ieder organisme is de wetenschappelijke naam, gebaseerd op latijn of oudgrieks. Het is erg handig dat voor een irritant beestje als de Gewone steekmug overal ter wereld de naam *Culex pipiens* in gebruik is. Officiële namen worden gebruikt in (populair)wetenschappelijke tijdschriften, maar in kranten of andere populaire media zal je ze zelden tegenkomen, eigenlijk alleen wanneer een Nederlandse naam ontbreekt. Vaak is eenzelfde organisme meermalen beschreven door diverse auteurs onder verschillende namen. Er is uitgebreide regelgeving in internationaal vastgestelde 'wetboeken', om te bepalen welke naam in zulke gevallen correct is.

**Dit artikel is ook gepubliceerd in het kwartaalblad van Stichting Het Drentse Landschap.*

Grote stinkzwam (*Phallus impudicus*). De wijd verbreide bijnaam 'Bospik' doet meer recht aan de wetenschappelijke naam. Foto Eef Arnolds.

Linnaeus

In principe is de correcte naam voor planten en schimmels de oudste naam die op geldige wijze is gepubliceerd sinds de Zweedse geleerde Carl Linnaeus in 1753 zijn standaardwerk '*Species plantarum*' publiceerde. Hij was de eerste die alle organismen aanduidde met twee namen: eerst de geslachtsnaam, gevolgd door de soortnaam. Vóór die tijd werden ze vaak aangeduid met een korte omschrijving van kenmerken, hetgeen in de praktijk erg omslachtig en onhandig is. Linnaeus had geen grote belangstelling voor paddenstoelen. Een van de weinige soorten die hij officieel beschreef was *Phallus impudicus*, letterlijk vertaald: 'Onbeschaamde penis'. De Duinstinkzwam zit in hetzelfde geslacht en heet officieel *Phallus hadriani*, genoemd naar de Nederlander Hadrianus Junius die al in 1564 een publicatie over stinkzwammen schreef.

Volksnamen

Naast wetenschappelijke namen bestaan er binnen elk taalgebied eigennamen voor dieren en planten. Daarbij kun je onderscheid maken tussen volksnamen en bedachte namen. Volksnamen zijn dikwijls al eeuwen geleden gegeven door lokale bewoners aan dieren en planten die zij in hun omgeving aantreffen en veelal ook benutten. Zo verwijst de naam Pijpenstrootje naar het vroegere gebruik om langstelige Goudse pijpen met de bloeistengels van dit gras te reinigen. De Duitse naam 'Blaues Pfeifengras' heeft dezelfde achtergrond, maar de Engelse naam 'Purple moor-grass' wijkt sterk af. Bij veel voorkomende soorten zijn vaak ook regionale volksnamen ontstaan. Zo wordt Pijpenstrootje in grote delen van Drenthe 'Bente' genoemd.

In Noord- en Oost-Europa hebben honderden paddenstoelen oude volksnamen. Het massaal verzamelen van paddenstoelen voor de consumptie kent daar een lange traditie en dan is naamgeving uiteraard essentieel. In ons land werden paddenstoelen al in de Middeleeuwen als verdacht beschouwd en vaak met de duivel geassocieerd. Slechts enkele wilde paddenstoelen werden regelmatig verzameld, zoals de Hanenkam en het Eekhoorntjesbrood, die daaraan hun volksnamen te danken hebben. Ook het Elfenbankje is een goed voorbeeld van een volksnaam.

Hanenkam is een Nederlandse volksnaam voor *Cantharellus cibarius* die sterk afwijkt van de wetenschappelijke naam en ook van de Duitse naam *Pfifferling* en Engelse en Franse naam *Chantarelle*. Foto Eef Arnolds.

Bedachte Nederlandse namen

In het begin van de twintigste eeuw werd de studie van natuur populairder en de behoefte aan Nederlandse namen voor dieren en planten groter, ook voor paddenstoelen. In de eerste populaire paddenstoelenboekjes verzonnen de auteurs allerlei namen voor min of meer opvallende soorten die geen volksnaam hadden. Soms is van de wetenschappelijke naam de geslachtsnaam overgenomen en de soortnaam vertaald in het Nederlands. Zo heet bijvoorbeeld *Russula albonigra* in het Nederlands de Zwartwitte russula. De eerder genoemde *Phallus impudicus* werd echter gekuist tot Grote stinkzwam. Pas in 1995 werden alle toen bekende soorten van een Nederlandse naam voorzien, ook de meest onbeduidende vlekjes en stipjes. Sommige mycologen vonden dat onzinnig, maar het heeft de studie van deze kleine zwammetjes door amateurs ontegenzeggelijk bevorderd.

Jaarlijks worden in ons land nog tientallen nieuwe soorten paddenstoelen ontdekt, veruit de meeste in de categorie klein, onooglijk grut. Uiteraard heeft aanvankelijk geen van deze soorten een Nederlandse naam en die moeten ze dus krijgen. Sommige bedachte namen doen wat gekunsteld en omslachtig aan, zoals de Parallelspletige brokkelspoorzwam en het Tangentiaal piekhaarkelkje; andere zijn pure poëzie, bijvoorbeeld het Wissewasje, de Gesluerde dame en de Elfenwasplaat.

Om wildgroei te voorkomen en correcte namen te bewerkstelligen hebben Nederlandse en Vlaamse mycologen een Commissie Nederlandse Namen (CNN) opgericht die verantwoordelijk is om tot uniforme naamgeving van paddenstoelen in het Nederlandse taalgebied te komen. Voor toetsing van de namen heeft de CNN een reglement opgesteld dat 43 artikelen telt. Het is deze commissie die voor haar werk de 'Lof der Nederlandse taal' heeft ontvangen.

Bisschopsmuts is een fantasievolle naam voor de in ons land zeer zeldzame *Gyromitra infula*, in dit geval echter afgeleid van de Duitse volksnaam *Bischofsmütze*. Foto Eef Arnolds.

BEPALING VAN DE MYCOLOGISCHE WAARDE IN SPARRENBOSJES OP VOORMALIGE LANDBOUWGROND

Rob Chrispijn

De meeste paddenstoelen verschijnen in sparrenbossen pas in de loop van oktober, ook in sparrenaanplanten op voormalig boerenland. In 2016 viel na een gortdroge septembermaand de eerste regen van betekenis pas na half oktober. Daardoor kwam de mycoflora in fijnsparrenbossen maar moeizaam op gang en was die ook lang niet zo uitbundig als in voorgaande jaren. Toch wilde ik afgelopen herfst graag de methode testen om de Mycologische Waarde (MW) van sparrenbosjes op voormalige landbouwgrond te bepalen, zoals beschreven in het artikel in de Nieuwsbrief van 2016 (Chrispijn & Arnolds, 2016). Om aan praktijkvoorbeelden te komen en te zien hoe hoog de Mycologische Waarde (MW) uit kan vallen, moest ik in dit geval ook soortenlijsten van de afgelopen jaren bekijken.

Indicatorsoorten en indicatiewaarden

Bij het artikel '*Sparrenbosjes op voormalige landbouwgrond*' (Chrispijn & Arnolds, 2016) is een lijst met indicatorsoorten gevoegd waarmee de Mycologische Waarde van een sparrenbos kan worden bepaald door de opgegeven waarden van alle aangetroffen indicatorsoorten bij elkaar op te tellen. In die lijst worden 42 soorten genoemd en als we de afzonderlijke waarden van alle soorten bij elkaar op tellen, komen we tot een potentiële maximale MW van 110. Dat is dus een volstrekt theoretisch getal, want er is geen sparrenbos waar al deze 42 soorten tegelijk voorkomen. Daarnaast kunnen er in de betere sparrenbosjes bijzondere soorten voorkomen die niet op de lijst staan, bijvoorbeeld omdat ze tot nu toe slechts één maal in een sparrenbos zijn aangetroffen, zoals de Gele wortelbekerzwam (*Sowerbyella radiculata*) of de Prachtfranjezwam (*Thelephora caryophyllea*). Ze behoren dan alsnog met een hoge indicatiewaarde aan de lijst van indicatorsoorten te worden toegevoegd. De Prachtfranjezwam is in 2015 voor het eerst waargenomen in een sparrenperceel bij Buinen, in mycologenkringen befaamd als het 'Buinerbosje'. Dit frequent bezochte gebied wordt hieronder als voorbeeld gebruikt voor de bepaling van de MW.

Kopervloksteelgordijnzwam (*Cortinarius spilomeus*). Foto Rob Chrispijn.

Buinerbosje

De door Henk Pras en Cees Koelewijn ontdekte rijkdom van een aan de rand van het Buinerveld bij Buinen gelegen fijnsparrenbos begon spectaculair met de vondst van het Odeurzwammetje (*Squamanita odorata*) dat hier in 2004 in grote aantallen groeide. Twaalf jaar later behoort dit Buinerbosje nog steeds tot de toplocaties van jonge fijnsparrenbosjes op basenrijke bodem. Tijdens een bezoek samen met Emiel Brouwer in het kader van een recent gepubliceerd onderzoek naar de bodemsamenstelling en zuurgraad van fijnsparrenplantages in Nederland (Brouwer et al., 2017) konden we 72 soorten noteren, waaronder 22 indicatorsoorten, tezamen met een MW van 56. Na een ander bezoek in datzelfde jaar kwamen daar nog zes indicatorsoorten bij en daarmee steeg de MW tot 68. In Drenthe kennen we geen ander gebied dat hierbij in de buurt komt.

Landgoed Kleuvenveen ten oosten van de N33 ter hoogte van Anderen vormt momenteel een goede tweede met een MW van 40, bepaald tijdens twee bezoeken in respectievelijk 2015 en 2016. Maar daarbij kan worden aangetekend dat de MW ongetwijfeld groter zal blijken te zijn wanneer de vele waarnemingen van Roeland Enzlin uit eerdere jaren hierbij zouden worden opgeteld. Een roemruchte soort van het Kleuvenveen is de Kopervloksteelgordijnzwam (*Cortinarius spilomeus*), van boven weinig opvallend, maar gemakkelijk te herkennen aan de koperrode schubjes aan de steel.

Slijmkoppen

Er zijn nog een paar andere bosjes waarvan ik de voorlopige Mycologische Waarde kon bepalen. Allereerst het kleinere gedeelte van landgoed Kleuvenveen aan de westkant van de N33 ('Kleuvenveen-west'), dat in dezelfde tijd is aangelegd als het oostelijke deel. Twee bezoeken in 2016 brachten de MW op 35, onder andere door het voorkomen van de Amandelslijmkop (*Hygrophorus agathosmus*) met maar liefst 40 exemplaren.

In de buurt van Odoorn, vlak bij de N34, lag een donker fijnsparrenbos van dicht op elkaar staande, dertig jaar oude bomen waar op de kale, humeuze bodem een verrassend hoog aantal bijzondere soorten groeide. Samen met Eef Arnolds bezocht ik dit terrein in november 2014 en we vonden er zowel de Amandelslijmkop als de Stippelsteelslijmkop (*Hygrophorus pustulatus*), evenals de Kleine sparrenrussula (*Russula nauseosa*) en het Echt hazenoor (*Otidea leporina*). Het leverde een MW op van 30, maar we moeten in de verleden tijd spreken omdat het grootste deel van dit bos inmiddels gekapt is. Dat geldt ook voor enkele particuliere terreinen in de omgeving van het dorpje Eesergroen. Twee daarvan hadden een MW van tegen de 30, maar ze zijn zo rigoreus gekapt dat ze een jaar later in eerste instantie nauwelijks terug te vinden waren omdat de maïs er meer dan manshoog stond en het er uitzag of het altijd al maïsakker was geweest.

Echt hazenoor (*Otidea leporina*). Foto Rob Chrispijn.

Toppers

Kijken we naar de toppers binnen de indicatorsoorten dan kunnen we constateren dat onder de soorten met 5 of 4 punten er zes zijn die in Drenthe vaker dan twee keer zijn waargenomen. In de vijf hier besproken bosjes werd de Amandelslijmkop vier keer genoteerd, Groenwordende koraalzwam (*Ramaria abietinum*) en Echt hazenoor (*Otidea leporina*) ieder drie keer en Stippelsteelslijmkop (*Hygrophorus pustulatus*), Slijmige spijkerzwam (*Gomphidius glutinosus*) en Kleine sparrenrussula (*Russula nauseosa*) elk twee keer.

Gordijnzwammen lijken in sparrenbossen op basenrijke bodem een minder prominente plaats in te nemen dan in sparrenbossen op zure zandgronden, ook al staan er acht op de lijst met indicatorsoorten. Behalve de Kaneelkleurige gordijnzwam (*Cortinarius cinnamomeus*) komen de andere zeven in dit biotoop slechts onregelmatig en verspreid voor. Wel worden er af en toe bijzondere, of in ieder geval weinig gemelde soorten waargenomen, zoals de Berijpte galgordijnzwam (*Cortinarius emollitoides*) in het Buiner bosje. Met hun vijf cm grote, grauwwitte hoeden, die sterk afstaken tegen de donkere bodem van half verteerde sparrennaalden, is dit een opvallende soort. Even opvallend in hetzelfde bosje was een wat kleinere, helder oranjebruine gordijnzwam, waarvan de steel bedekt was met heldergele velumgordels. In de grote, onoverzichtelijke groep van kleine, min of meer bruine gordijnzwammen ben je altijd blij als je ook onder de microscoop iets ziet dat enigszins afwijkt. Dat was hier het geval, want in plaats van sporen van 8 bij 5 µm, waar de meerderheid op geabonneerd is, had deze collectie smalle sporen van rond de 10 bij 5 µm. Met het onvolprezen boek *Cortinarius subg. Telemonia in Vlaanderen* (De Haan et al., 2013) kom je dan uit op de Goudvezelgordijnzwam (*C. aureovelatus*), een soort die nog niet in de Standaardlijst (Arnolds & Van den Berg, 2013) wordt vermeld. Mogelijk is hij sindsdien ook elders in ons land aangetroffen.

Dit bevestigt nog eens de aanmoediging van Eef Arnolds in de Nieuwsbrief van 2016 om sparrenbosjes op voormalig bouwland te onderzoeken omdat er nog veel te ontdekken valt en omdat hun voortbestaan veelal acuut wordt bedreigd.

Literatuur

- Arnolds, E. & A. van den Berg. 2013. Beknopte standaardlijst van Nederlandse Paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging, Utrecht.
- Brouwer, E., R. Chrispijn & E. Arnolds. 2017. Relaties tussen bodemchemie en mycoflora in sparrenbossen in Drenthe. *Coolia* 60: 143-154.
- Chrispijn, R. & E. Arnolds. 2016. Sparrenbosjes op voormalige landbouwgrond – een vervolg op het sparrenbosproject van de PWD. Nieuwsbrief Paddestoelenwerkgroep Drenthe 17: 16-23.
- Haan, A. de, J. Volders, J. Gelderblom, P. Verstraeten & O. Van de Kerckhove. 2013. *Cortinarius* subg. *Telemonia* in Vlaanderen. *Sterbeeckia* 32, bijlage, p. 1-212.

WAT DOET DE PADDESTOELN WERKGROEP DRENTHE?

De doelstellingen van de PWD zijn:

- Het organiseren en stimuleren van paddenstoelenonderzoek in Drenthe, vooral door middel van inventarisaties en het houden van bijeenkomsten.
- Het verzamelen van paddenstoelengegevens in Drenthe in een databestand in samenwerking met de Nederlandse Mycologische Vereniging.
- Het publiceren over paddenstoelen in Drenthe in een nieuwsbrief, diverse tijdschriften en boeken, zoals de recent verschenen Ecologische Atlas van Paddenstoelen in Drenthe.
- Het beschikbaar stellen van gegevens aan terreinbeherende instanties en het verstrekken van beheersadviezen om mycologische waarden te behouden of te vergroten.
- In voorkomende gevallen het uitvoeren van al dan niet betaalde opdrachten wat betreft veldonderzoek aan paddenstoelen.
- Educatie op het gebied van paddenstoelenkennis en -bescherming door onder andere het organiseren van voor het publiek toegankelijke excursies en lezingen, alsmede het verlenen van medewerking op het vlak van natuureducatie.
- Het verstrekken van informatie over paddenstoelen aan geïnteresseerden, terreinbeheerders en de provinciale media.

Ook belangstellenden uit andere delen van Nederland zijn van harte welkom om deel te nemen aan de activiteiten van de werkgroep!!

De Activiteiten van de Paddestoelen Werkgroep Drenthe worden ondersteund door een subsidie van de Provincie Drenthe.

DE NIEUWSBRIEF

De Paddestoelen Werkgroep Drenthe verspreidt één keer per jaar een nieuwsbrief onder haar medewerkers, organisaties actief in natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeheer, en andere belangstellenden. Met ingang van 2013 wordt deze nieuwsbrief in principe alleen digitaal verspreid. Geïnteresseerden kunnen de digitale nieuwsbrief kosteloos ontvangen door zich schriftelijk of per e-mail op te geven bij onderstaand contactadres. Naar vertegenwoordigers van organisaties wordt een papieren exemplaar verzonden.

De nieuwsbrief kan ook worden gedownload op de webstek van de PWD. Hier kan men ook terecht voor actuele informatie over het programma en publicaties van de PWD.

HET BESTUUR VAN DE PADDESTOELN WERKGROEP DRENTHE

Voorzitter/penningmeester: Eef Arnolds, Holthe 21, 9411 TN Beilen, eeefarnolds@hetnet.nl, tel. 0593-523645.

Bestuurslid: Rob Chrispijn, Jodenweg 1, 8385 GP Vledderveen.

Bestuurslid: Joop Verburg, Waardeel 4, 7921 WG Zuidwolde.

Contactadres: Eef Arnolds (adresgegevens zie hierboven).

Webstek: drenthe.paddestoelenkartering.nl

Bankrekening NL65INGB0006745491 t.n.v. Stichting Paddestoelen Werkgroep Drenthe.

Men wordt dringend verzocht om wijzigingen in postadres of e-mailadres tijdig door te geven aan het contactadres van de PWD.